[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

॥ ई ॐ श्रीः ॥

॥ वेदहृदयम् ॥

(दशमं)

॥ प्राणपीठिकातत्वम्

॥ प्रथमं मङ्गलपदम् ॥

नमस्तारायराज्ञाय वेदब्रह्मस्वरूपिणे ॥
नमो वाग्देवस्तुताराये वेदवाकूल्कित्तकालनै ॥

प्रणे

दैवरातः

॥ શ્રીભગવત્સ્વરૂપતત્ત્વમ્ ॥

૧- અધ્યક્ષાત્મૈકવેદત્રિતયરસનિધિઃ સર્વસત્ત્વપ્રપૂર્ણઃ
સત્યજ્ઞાનામૃતાત્મા પરમચિતિમયઃ સંવિદાદિત્રિશક્તિઃ ॥
વિ/ પ્રજ્ઞાનાનન્દવિદ્યારસમભિવિતરન્ ભક્તકૃદ્ ભર્ગમૂર્તિઃ
ભક્ત્યૈ ભુક્ત્યૈ વિમુક્ત્યૈ પ્રભવતિ ભગવાન્ ક્ષાન્તિશક્તિસ્વભૂત્યૈ ॥

॥ ભગવતસ્તસ્ય અનિર્વચનીયતા ॥

૨- સત્યં તદ્વસ્તુતત્ત્વં ભગવતિ લસિતં કોઽનુ વક્તું સમર્થઃ
યસ્મિન્ વાગ્દેવતાઽપિ પ્રતિપદમુદિતા મૌનમુદ્રોપપન્ના ॥
વાગીશો વેદવક્ત્રો નદતિ સ ભગવાન્ યત્સ્વયં મૂર્ધ્નિદિષ્ટઃ
પ્રાણાત્મન્ સન્નિયુક્તઃ પ્રણિહિતમનસા તત્સ્વવાચાઽનુવક્ષ્યે ॥

॥ ચાતુર્વેદી વાગ્દેવતા ॥

૩- મૂલે પૂર્ણા પરાગ્ર્યા સ્વરસવિદુદિતા ચિત્કલા સંસ્ફુરન્તી
મધ્યે હૃદ્યભ્યુદીર્ણા સ્વરરસસદના મૂર્ધ્નિ વિજ્ઞાનસત્તા ॥
વક્ત્રે નાદાક્ષરાત્મા સુવચનરસના સદ્રસાગ્રેઽવતીર્ણા
સાક્ષાદ્વાગ્દેવતેયં વિતરતુ ભવતી સત્સમીશાત્મસત્ત્વમ્ ॥

॥ ઇન્દ્રશ્છન્દોવર્ધકઃ ॥

૪- ઇન્દ્રશ્છન્દોઽન્તરાત્મા પ્રણવપરતનુશ્છન્દસાં વર્ધકાત્મા
ઈશાનઃ સર્વવિદ્યાનિધિરિહ પરમો મન્ત્રદૃક્ સન્મહર્ષિઃ ॥
સર્વત્રચ્છન્દસૈવ પ્રતિવિતરતિ તત્ પૂર્ણસર્વાત્મસત્ત્વં
છન્દો વાચાભ્યુદીર્ણઃ સ્વયમપિ સહસા છન્દસઃ સઞ્ચકાસ્તે ॥

॥ વાગ્દેવતા રૂ પ્રત્યક્ષબ્રહ્મરૂપા વેદમાતા ॥

૫- વેદઃ સર્વજ્ઞકલ્પઃ પરમપુરુષહૃદ્વ્યાસનં વાગ્વિભૂતિઃ
મન્ત્રશ્છન્દઃપ્રબદ્ધો જગતિ વિજયતે ઋગ્યજુઃસામમૂર્તિઃ ॥
પ્રત્યક્ષબ્રહ્મરૂપઃ સ્વવગમયતિ તદ્ ~~બ્રહ્મ~~ પૂર્ણં પરોક્ષં
પૂર્ણ-
તદ્વાચા વેદમાત્રા વિલસતિ ભગવાન્ સ્વાત્મતત્ત્વપ્રશાસ્તા ॥

॥ વેદવિકાસઃ ॥

૬- વેદો વિજ્ઞાનરૂપઃ સ્વરરસકલિતશ્છન્દસા વાચિ સિદ્ધઃ
બ્રહ્માત્મન્તત્ત્વે પરેશે સ્વરદમૃતચિતા દિવ્યવાચા પ્રબદ્ધઃ ॥
નિર્વેદાત્ સદ્વિમર્શાદ્ ઋષિહૃદિ તપસા નિર્વિકલ્પે સમાધૌ
ચિત્પ્રકાશો
સર્વેશાનુગ્રહાત્તૈ ઋષિભિરધિગતઃ સંવિદા ~~ઽઽત્મપ્રસૂતો~~ ॥

॥ વેદપ્રામાણ્યમ્ ॥

(ત)
૭ વેદેઽસ્મિન્ વાક્સ્વરૂપે પરમપુરુષહૃદ્યોગ^શ્ચર્ષિદૃષ્ટે
પ્રજ્ઞાનં બ્રહ્મ સત્ત્વં સ્વનુભવનિહિતં પૂર્ણસર્વાત્મતત્ત્વમ્ ॥
આર્ષેયં યોગદૃષ્ટેઃ પુરુષકૃતિકં બુદ્ધિકૢપ્ત્યાદ્યભાવાત્
પ્રત્યક્ષં સત્પ્રમાણં હ્યકૃતકનિગદો દીશવાક્છાસનં તત્ ॥

॥ વેદે સર્વસાહિત્યસત્ત્વમ્ ॥

૮- વેદે તસ્મિંસ્ત્રયીષ્ટે ત્રિતયમભિહિતં ભૂત-દેવાત્મતત્ત્વં
પ્રત્યક્ષં તત્પરોક્ષં સકલહૃદિગતં ચિન્મયં ચાપરોક્ષમ્ ॥
તેષાં યોગાશ્ચ મત્તાઃ ત્રિગુણકૃતિપરા જ્ઞાન-ભાવ-ક્રિયાખ્યાઃ
સર્વે ધર્માઃ સુસિદ્ધાસ્ત્રિકરણપરકાઃ પૂર્ણનૈર્ગુણ્યવિદ્યાઃ ॥

॥ તત્ત્વત્રયસામરસ્યં - યોગસ્ય શાસ્ત્રૈકગમ્યતા ॥

૯ પ્રત્યક્ષં ભૂતજાતં જગદિદમખિલં સ્વેન્દ્રિયૈરેવ દૃશ્યં
(પૂર્ણ સત્યં બ્રહ્માધિદૈવં પરમપિ તુ જગત્કારણં ચાનુમેયમ્ ॥
જીવઃ સર્વાન્તરઃ સન્નહમિતિ વિદિતઃ સ્વીયસર્વાનુભૂતેઃ -
એકૈકસ્યૈવ બોધ્યે ન હિ ભવતિ પરં વેદશાસ્ત્રાદિમાનમ્ ॥

॥ તત્ત્વત્રયસામરસ્યેનૈવ પૂર્ણતા ॥

૧૦- દ્વિત્રૈસ્તત્ત્વૈશ્ચ યોગાત્ સમમુદિતમદો વસ્તુ સંપૂર્ણતદેકં
પ્રત્યક્ષાદ્યૈરગમ્યં પરતમમપિ તદ્ વેદશાસ્ત્રૈકગમ્યમ્ ॥
તસ્માત્ તત્ત્વત્રયાત્મં સકલમિદમદસ્તત્ સમસ્તં સમાનં -
તાદાત્મ્યાત્ સામરસ્યાત્ સમુચિતમદસો જ્ઞાનમેવ પ્રપૂર્ણમ્ ॥

॥ અધિભૂતાદિતત્ત્વત્રયસામરસ્યમ્ ॥

૧૧- તેજોઽબન્નૈશ્ચ ભૂતૈસ્ત્રિવૃદિતકરણૈઃ સૂર્ય-શક્રાગ્નિદેવૈઃ
અન્તર્વાક્-પ્રાણ-ચિત્તૈઃ સમરસકલિતૈર્ભૂત-દેવાત્મતત્ત્વૈઃ ॥
પૂર્ણં જ્ઞાનં તદેતત્ સકલમુનિમતં સત્પ્રમાણૈઃ સમસ્તં
સિદ્ધં પ્રત્યક્ષતસ્તત્પ્રતિપદમુદિતં શાસ્ત્રતશ્ચાનુભૂતમ્ ॥

॥ તત્ર આદિત્યદૃષ્ટાન્તઃ ॥

૧૨ બાહ્યોઽજ્યોતિર્મયોઽસૌ દિવિ રવિરુદિતો યો જગચ્ચક્ષુરિષ્ટઃ
સ્વાન્તસ્તદ્દર્શને સત્કરણમિદમદશ્ચક્ષુરસ્માકમિષ્ટમ્ ॥
દિવ્યં દૃક્શક્તિરૂપં પરતરમુભયાત્ તદ્વયોરભીષ્ટં
પૂર્ણં તત્ત્વૈસ્ત્રિભિસ્તૈર્નયનમિહ પરં સ્યાદનુસ્યૂતમન્તઃ ॥
(ચક્ષુર્યોગાદ્ધિ શિક્ષા

૫ ॥ ત્રિપુટીમય તત્ત્વમ્ ॥

૧૩- દ્રષ્ટા દૃષ્ટિશ્ચ દૃશ્યં ત્રિપુટિ મતિમયં સામ્યતઃ સર્વમાન્યં
પૂર્ણં તસ્માદતીતં સમરસમુદિતં વસ્તુતત્ત્વાધિગમ્યમ્ ॥
એકૈકં સ્યાદપૂર્ણં સમમતિવિદિતં સર્વથા તત્સમાનં
પ્રત્યક્ષં વસ્તુસિદ્ધં જગતિ સમુદિતં તત્પૂર્ણત્વાત્સમાનમ્ ॥

॥ સર્વત્રાપિ તત્સામરસ્યસદ્ભૂતિઃ ॥

૧૪ એવં સર્વેષુ ભૂતેષ્વપિ નિજકરણેષ્વાત્મદેવાદિકેષુ
બ્રહ્માણ્ડેઽપ્યત્ર પિણ્ડે પરમપુરબકે સર્વસત્ત્વપ્રપૂર્ણે ॥
જ્ઞાનોપાસ્તિક્રિયાદૌ સુરમુનિચરિતે દેવદૈત્યાદિયુદ્ધે
તત્ત્વેષ્વેનૈવ બોધઃ પરમહિતકરઃ સામરસ્યાત્ત્રયાણામ્ ॥

૧૫ સર્વેષાં સુપ્રસિદ્ધં જગતિ નિજપિતુર્જ્ઞાનલાભે નરાણાં
પ્રામાણ્યાદત્ર સાક્ષાદનુમતિવચનં માતૃવક્ત્રાદુદીર્ણમ્ ॥
તદ્વદ્વાચ્યાર્થતત્ત્વાદપિ પરમપદે બ્રહ્મણિ સ્વે પરોક્ષે
સામર્થ્યાદ્વાચકાત્મા પ્રભવતિ ભવતી વેદવાગેવ સત્યા ॥

૧૬- વેદે પ્રાચામૃષીણામનુભવનિહિતં ભૂત-દેવાત્મતત્ત્વં
બ્રહ્માદ્યાતીન્દ્રિયાર્થેષ્વપિ પરિવિશતાં નિત્યમાત્મસુખાનામ્ ॥
સૃષ્ટેઃ પ્રાક્સિદ્ધમાદ્યં ગુણકૃતિરહિતં નામરૂપાદ્યતીતં
સત્યં કાલત્રયેઽપિ પ્રતિકૃતિવિરહાદાદિસૃષ્ટૌ પ્રવૃત્તમ્ ॥

૧૭- વેદાભાવે તદાનીન્તનમખિલમદો નિર્ગુણં નિર્વિશેષં
બુદ્ધેર્ભાવાદિદાનીન્તનજનમનસાકલ્પનાતીતમેવ ।
વૃત્યા તત્કલ્પનાયાં ગજમુખરચને વાનરઃ સન્ભવો સઃ
ઇત્યેવાભાણિકેવ પ્રતિપદમુદિતં તત્તુ હાસ્યાસ્પદં સ્યાત્

૧૮ પ્રાચ્યાં તેષાં વિશેષાત્પ્રગતિવિરહતઃ સંવિદો બાલભાવાદ્-
અત્યન્તાસ્વપ્રબુદ્ધં શિશુલઘુહૃદિવ જ્ઞાનમાદ્યં હૃદસ્યમ્ ।
મૂર્ધન્યં ચાપ્યસીમં પરમતિવિતતં તત્સુવિજ્ઞાન માન્ત્યં
ઇત્યાહુસ્તત્પ્રશસ્યં સ્વસુહૃદયવશાદ્ભૂતવિજ્ઞાનવાદાત્ ।

૧૯- તેષાં બાલસ્વભાવેઽપ્યતિવિમલહૃદાં સંવિદામપ્યભીષ્ટે
તેઽલ્પજ્ઞાસ્તોઽજ્ઞકલ્પા ઇતિ તુ સમદૃશા તત્પ્રવક્તું ન શક્યમ્ ।
સત્ય-શ્રદ્ધાસ્વભાવાદૃજુતરમતયસ્તે તપોયોગનિષ્ઠાઃ
સર્વજ્ઞાઃ પ્રત્યગાત્મપ્રણિહિતમનસસ્તે સ્વયમ્પ્રજ્ઞસત્ત્વાઃ ॥

૨૦ વૈશેષ્યાન્નિર્વિશેષાદ્વિષમવિષયતો માનગર્વાદિભાવાન્-
નિર્લિપ્તા જ્ઞાનપૂર્વં બહિરિહ વિષયે બાલભાવલમાસ્તાઃ ।
સદ્યોજાતસ્વરૂપા ભગવદુપમિતા જ્ઞાન-વિજ્ઞાનપૂર્ણાઃ
પૂર્ણબ્રહ્માત્મભાવે સમરસમિલિતાઃ પ્રત્યગાત્મન્ પ્રલીનાઃ ।

૫ ॥ ત્રિપુટીમય તત્ત્વમ્ ॥

૧૩- દ્રષ્ટા દૃષ્ટિશ્ચ દૃશ્યં ત્રિપુટિ મતિમયં સામ્યતઃ સર્વમાન્યં
પૂર્ણાં તસ્માદતીતં સમરસમુદિતં વસ્તુતત્ત્વાધિગમ્યમ્ ॥
એકૈકં સ્યાદપૂર્ણં સમમતિ વિદિતં સર્વથા તત્સમાનં
પ્રત્યક્ષં વસ્તુસિદ્ધં જગતિ સમુદિતં તત્પૂર્વત્વાત્સ્વમાનમ્ ॥

॥ સર્વત્રાપિ તત્સામરસ્યસદ્ભૂતિઃ ॥

૧૪ એવં સર્વેષુ ભૂતેષ્વપિ નિજકરણેષ્વાત્મ દેવાદિકેષુ
બ્રહ્માણ્ડેઽપ્યત્ર પિણ્ડે પરમપુરબકે સર્વસત્ત્વપ્રપૂર્ણે ॥
જ્ઞાનોપાસ્તિક્રિયાદૌ સુરમુનિચરિતે દેવદૈત્યાદિયુદ્ધે
તત્ત્વેષ્વેનૈવ બોધઃ પરમહિતકરઃ સામરસ્યાત્ત્રયાણામ્ ॥

૧૫ સર્વેષાં સુપ્રસિદ્ધં જગતિ નિજપિતુર્જ્ઞાનલાભે નરાણાં
પ્રામાણ્યાદત્ર સાક્ષાદનુમતિવચનં માતૃવત્ત્વાદુદીર્ણમ્ ॥
તદ્વદ્વાક્યાર્થતત્ત્વાદપિ પરમપદે બ્રહ્મણિ સ્વે પરોક્ષે
સામર્થ્યાદ્વાચકાત્મા પ્રભવતિ ભવતી વેદવાગેવ સત્યા ॥

૧૬- વેદે પ્રાચામૃષીણામનુભવનિહિતં ભૂત-દેવાત્મતત્ત્વં
બ્રહ્માદ્યાતીન્દ્રિયાર્થેષ્વપિ પરિવિશતાં નિત્યમાન્તર્મુખાનામ્ ॥
સૃષ્ટેઃ પ્રાક્ સિદ્ધમાદ્યં ગુણકૃતિરહિતં નામરૂપાદ્યતીતં
સત્યં કાલત્રયેઽપિ પ્રતિકૃતિવિરહાદાદિસૃષ્ટૌ પ્રવૃત્તમ્ ॥

૨૧- પૂર્ણે તત્સામરસ્યે સ્થિતિમતિગતિકા મૌનમુદ્રાપ્રસન્નાઃ
સાક્ષાત્કારૈકયોગાદ્ દવગતિમુખતસ્તે સ્વયંસ્ફૂર્તિસત્ત્વાઃ ।
છન્દોદ્રષ્ટાર આદ્યાં પરમપદવિદસ્તેઽનનૂચાનવિદ્વાઃ
વાગ્મિનસ્તે હૃદમન્ત્રૈરિહ સકલનૃણાં માર્ગદર્શિત્વમાપ્તાઃ ।

૨૨- તસ્માદ્ બાલસ્વભાવાત્ સમમતિમુખતો જ્ઞાન-વિજ્ઞાનપૂર્વં
છન્દોવાંચાં વિલાસાદ્ બિ મુખવચના સર્વસંવિદ્ધિકાસઃ [પ્રકાશઃ] ।
તન્નાજ્ઞાનપ્રયુક્તં સુલલિતવચનં ન પ્રમાદાદિયુક્તં
પ્રત્યક્ષં તત્ પ્રમાણં સકલવિષયકે વૈદિકે લૌકિકેઽપિ ।

૨૩- લોકે પ્રામાણ્યભાજઃ કપટવિરહિતાઃ સદ્રસા બાલવાચઃ
સત્યાઃ સર્વપ્રિયાસ્તાઃ સમમતિગદિતાઃ સૌમનસ્યાઃ સુસત્ત્વાઃ ॥
દિવ્યે પૂર્ણે પરોક્ષે પરહૃદયગતે ભૂત-ભાવ્યાદિકેઽર્થે
દેવાદ્યાવેશગીતં વચનમભયદં સત્પ્રમાણં હિતાર્થમ્ ।

૨૪- છન્દઃ શિક્ષાદિસદ્વ્યાકરણનિયમતઃ શૂન્યમર્થાદિહીનં
ઉન્મત્તાલાપવત્ તત્ સ્તુતિ-નતિ-ગતિકં માન-લોભાદિપૂર્ણમ્ ।
વિજ્ઞાનાસઙ્ગતેસ્તત્ સરસસુલલિત-પ્રૌઢસાહિત્યશૂન્યં
અજ્ઞાનેન પ્રયોઽયં શિશુવચનમિવ શ્રાવ્યમાસ્તામપાર્થમ્ ।

૨૫- શુદ્ધાન્તર્હૃત્સુવાચા સમમતિનદિતં તત્ત્વવિજ્ઞાનસત્ત્વં
સિદ્ધાન્તૈકાર્થપૂર્ણં સુવિશદમખિલં સત્યસર્વાર્થતત્ત્વમ્ ।
વાચ્યે તદ્વાચકેઽપિ પ્રતિહિતનિયમાદ્વસ્તુસઙ્કેતપૂર્વં
શ્રાવ્યં જ્ઞેયં સુભાવ્યં ગુરુમુખવચનાત્તત્ત્વવાચાઽનુવાચ્યમ્ ॥

૨૬ સર્વાન્તર્યૈન્દ્રિયાધિષ્ઠિતચિતિકિરણપ્રાણહૃદ્વાઙ્મુખાનાં
સર્વાસાં દેવતાનાં પદમધિકરણં છાન્દસં મન્ત્રરૂપમ્ ।
છન્દોબદ્ધાશ્ચ વાચઃ પરમપુરુષહૃદ્દેવતામૂર્તયસ્તાઃ
પ્રત્યક્ષબ્રહ્મરૂપાઃ સ્વર-રસલલિતા મન્ત્રમય્યોઽગ્નિવક્ત્રાઃ ॥

૨૭- બ્રાહ્મ્યૈન્દ્રી ચિત્તિવિદ્યુત્સ્ફુરણકિરણતઃ સૂક્ષ્મનાદોદિતા સા
મૂર્ધન્યાં(ઽ)નાહતેવ શ્રુતિમયચિતિવાગ્વ્યોમવાણીવ સિદ્ધા ।
દૃષ્ટા પૂર્વર્ષિભિઃ સા શ્રુતિ-નયનમુખાત્સંશ્રુતાઽપ્યેતિ બાહ્યા
શબ્દાનુશ્રાવકેઽન્તર્ઋષિહૃદિ પરમે દિવ્યમન્ત્રેઽભ્યુપાત્તા ॥

૨૮ છન્દોમય્યોઽવતીર્ણાઃ સુવિહિતતપસાઽઽભ્યન્તરે શુદ્ધસત્ત્વે
સ્વાન્તમૂર્ધન્યયન્ત્રે શ્રવણચિતિમુખાત્સંવિદાન્તાઃ શ્રુતાસ્તાઃ ।
વાચાપ્યોચ્ચારિતાસ્તાસ્તદનુકૃતિપરૈ રીશચિત્પ્રેરિતૈસ્તૈઃ
~~તચ્છ્રાત્તે રિદાનીમપિ પરતપસા શ્રોતુમર્હન્તિ સન્તઃ ॥~~
મન્ત્રદ્રષ્ટૃત્વમાપ્તાઃ પરતરમૃષિભિસ્તાદૃશીનામૃષિત્વમ્ ॥

૧

દિવ્યાસ્તેનેદમન્ત્રાઃ·

૨૯- તન્મન્ત્રાનુશ્રુતિઃ સા ઋષિભિરધિગતા બ્રહ્મભાવાનુભૂત્યૈ

~~બ્રહ્માવિર્ભાવસિદ્ધ્યૈ~~ જગદુપકૃતયે શાન્તયે વિશ્વશાન્ત્યૈ ॥

ગોવિંદ, પૂર્ણાનુભાવાત્

છન્દોવાચસ્તદાનીમિવ નિશિતધિયા દિવ્યમૂર્ધ્નિ જાન્તાઃ

તદ્યન્ત્રાંસ્તેરિદાનીમપિ પરતપસા શ્રોતુમર્હન્તિ સન્તઃ ॥

—

(સુવિહિત) બધ્ય-

૩૦ પૂર્વત્રૈવૈવ શાસ્ત્રાત્ તદુદિતનિયમાત્ તત્ત્વદૃશ્યાઽઽત્મભાવાદ્

અથ તેઽપ્યત્ર સાક્ષાદ્ યદિ ભવતિ પરબ્રહ્મવસ્તુ પ્રબોધઃ ॥

નો ચેચ્છાસ્ત્રપ્રવૃત્તિસ્તદનુજનમનોભાવ-ધર્માનુવૃત્તિઃ

સા સર્વાઽપાર્થિકૈવેત્યુપરતિમુખતઃ કામચારોન્મતિઃ સ્યાત્ ॥

—

૩૧ યદ્વદ્ બ્રહ્માત્મભાવાત્તદ્વગતિદશા વસ્તુ સદ્દર્શનં સ્યાત્

તુલ્યં તત્સિદ્ધવસ્તુ પ્રકૃતિકરણકે સાધને સાધ્યતત્ત્વે ॥

તદ્વદ્ યોગાદિદાનીમપિ નિજતપસા દર્શનં છન્દસોઽપિ

પ્રત્યક્ષબ્રહ્મણસ્તદ્ ભવિતુમિહ પુનઃ શક્યમેવેતિ સિદ્ધમ્ ॥

—

માન્ત દિવ્યં·

૩૨- તસ્માત્ સમ્પાદનીયં તપસિ સુનિશિતં શ્રોત્રાદિ ~~દિવ્યં~~

તત્પાત્રત્વં પવિત્રં ચિતિમતિવિશદં હૃદ્ય-મૂર્ધન્યસન્ત્રમ્ ॥

સ્વાત્માનન્દે મુમુક્ષૌ નિજપરમપદે જ્ઞાનપૂર્ણે સમાધૌ

મન્ત્રાણાં દર્શનેચ્ચ પ્રતિહિતકરણં બ્રહ્મભાવાનુભૂત્યૈ ॥

—

૩૩- આચાર્યાદેવ વેદાધ્યયન વિધિમુખાદાદિતઃ સમ્પ્રવૃત્તેઃ
સાર્થજ્ઞાનાન્તમેવાધ્યયન વિધિરસૌ સાર્થકઃ સ્યાત્સમાપ્તઃ ।
ધર્માનુષ્ઠાન યોગાત્ તદુદિત સકલ સ્વાર્થસિદ્ધિઃ પરાર્થા
વેદાધ્યધ્યાપનેન પ્રતિફલતિ પરં સર્વથા સ્વેષ્ટસિદ્ધિઃ ।

૩૪- અર્થજ્ઞાનાદ્યભાવેઽપ્યનુજપપઠનૈર્બ્રહ્મયજ્ઞાદિસિદ્ધિઃ
શ્રદ્ધાઢ્યાત્કર્મયોગાત્ફલતિ સુખકૃતે વાઙ્મુખાન્મન્ત્રસિદ્ધિઃ ।
ભૂયઃ સા ભક્તિયોગાત્સ્તુતિનતિમુખતો દેવતાસમ્પ્રસાદાત્
સાર્થજ્ઞાનાદ્વિશેષાત્ પરમસુખપદં પ્રાપયેત્ સ્વપ્રસાદાત્ ।

૩૫- મન્ત્રાણાં જાપપાઠપ્રવચનતપસા વાઙ્મનઃપ્રાણયોગાત્
તન્ત્રાદ્યર્થાન્વયેન ત્રિકરણમુખતો જ્ઞાન-ભાવ-ક્રિયાભિઃ ।
વાક્છક્તિર્મન્ત્રશક્ત્યા સહ જયતિ મહાસિદ્ધિદાત્રી સમર્થા
શ્રેયો-નિઃશ્રેયસાદ્યૈ પ્રભવતિ જગતાં નિગ્રહેઽનુગ્રહેઽપિ ।

૩૬ વેદેઽન્તાઃ સન્નિગૂઢાઃ સકલરસકલાઃ સહસઙ્કેતપૂર્ણાઃ
ભાષા-વાગ્દેવતાત્મ સ્વરરસલસિતા રૂપકારખ્યાદ્યુદીર્ણાઃ ।
બિન્દુરેખાચ સઙ્ખ્યાઽક્ષરમથ લિપિભાક્ચિત્રવર્ણાદિમુદ્રાઃ
તત્સઙ્કેતાર્થસત્ત્વં સહ સમમુદિયાત્ તત્ત્વસંશોધનાખ્યમ્ ।

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્ ॥

॥ વેદાન્તર્ગતાઃ સઙ્કેતાદિ વિષયાઃ ॥

૩૭ વેદો વિશ્વવિદાત્મશક્તિકપરા વાક્ ચિદ્વિકાસાત્મકઃ
સંવિદ્રૂપક એવ સન્ સમુદિતઃ સત્યચ્છ્રુતન્માત્રકઃ ॥
શક્ત્યા શબ્દમુખાદનૂદિતમદઃ સર્વં સદર્થાત્મકં
તાદાત્મ્યાદિહ વાચ્યવાચકચિતેઃ સર્વાર્થબોધાર્થકમ્ ॥

૩૮ વેદેઽસ્મિન્ જગદીશજીવપરકં તત્તાત્ત્વિકં રૂપકં
ચક્રં યન્ત્રમથો રથશ્ચ રથિકઃ સાશ્વઃ કશા સારથિઃ ॥
સંવાદો વિવિધૈતિહાસિકકથાઃ સન્માર્ગસન્દર્શિકાઃ
સઙ્ગ્રામો દિતિજાદિતેયચરિતાઃ શિક્ષા વિશિષ્ટાર્થિકાઃ ॥

૩૯ દેવાનાં પશુદેવમાનવવપુઃ સ્ત્રીપુંનપુંસાત્મકં
સૈકાનેકશિરઃ શરીરકરણં તત્પાણિપાદાદિકમ્ ॥
વજ્રં પાશધનુઃ શરાઙ્કુશમયં તદ્બાહુશક્ત્યાત્મકં
તદ્દિવ્યાયુધરૂપકં વિજયકૃદ્ યુદ્ધે વિવાદાદિષુ ॥

૪૦ પન્થાઃ પ્રાપ્યપદં ગતિઃ પ્રગતિકા સ્વેષ્ટસ્ય મિષ્ટં ફલં
તત્સત્યં પરમાર્થિકં સવિષયં પ્રાપઞ્ચિકં સાર્થકમ્ ॥
સત્યાર્થે નિયતા પ્રવૃત્તિરસતોઽનર્થાન્નિવૃત્તિઃ સતાં
નિષ્ઠાઽન્તઃ પરમાત્મનિ પ્રતિરતિઃ શાન્તિશ્ચ શક્તિઃ સ્થિતિઃ ॥

૪૧- નૈર્ગુણ્યં ત્રિગુણાત્મકં પુનરદો વ્યસ્તં સમસ્તં સમં
તત્તત્ત્વત્રિતયં પરેશચિતિકં સત્તાત્મકં કેવલમ્ ।।
શ્રદ્ધાર્થ્યં નિજ [પરસત્ય] વસ્તુ પરમં
તસ્તૂદ્ભવસ્થિતિસંહૃતિ પ્રકૃતયઃ

૪૨- જ્ઞાનોપાસનકર્મયોગપરકં સજ્ઞાન-ભાવ-ક્રિયં
જ્ઞાનેચ્છાકૃતિશક્તિવૃત્તિકરણં વાઙ્માનસપ્રાણગમ્ ।
યજ્ઞા યોગતપઃ સ્વધર્મપરકાસ્તે સાર્વભૌમાઃ પરે
યુક્તાયુક્ત પરં ગુણાદિ સદસત્ સર્વં સુવિજ્ઞાનકમ્ ।

૪૩- જ્ઞેયં ભાવ્યમથાનુકાર્યમખિલં સ્વસ્વેત્યયાઽત્યન્વિતં
ગ્રાહ્યં સ્વસ્વગુણપ્રકૃત્યનુગુણં તદ્યોગ્યતાન્વર્થકમ્ ।
શ્રદ્ધાશક્ત્યનુરૂપમાત્મબલધીવાક્પ્રાણચિત્તાન્વયં
શ્રદ્ધેયં સ્વમનુશ્રયીત પરમં શ્રેયઃ સનિઃશ્રેયસમ્ ।

દુષ્ટં દુર્વ્યસનં દુરુક્તમનૃતં તદ્દૌર્મનસ્યાદિકં
રાગદ્વેષદુરિષ્ટદુષ્કૃતિપરં દુર્દાનવીર્યાત્મકમ્ ।
પાપં તાપદમન્તતઃ પતનકૃદ્ દુઃખાદ્યનર્થાર્થકં
વેદ્યં ત્યાજ્યમિહાત્મનો હિતકૃતે નિષિદ્ધાર્થકમ્ ।

૪૪ વેદે ગુપ્તસદર્થસંવિદુદયે રૂપાદિસઙ્કેતતઃ
સિદ્ધં સાધ્યમુખેન સર્વમુદિતં બિન્દ્વાદિસદ્રૂપકમ્ ।।
રેખાચક્રસવર્ણચિત્રકલયા તત્સઙ્ગરમ્યા મુદ્રયા
વેદ્યં વેદવિદા વિમર્શનદૃશા પ્રાપ્તોપદેશાદ્ધિયા ૫

૨

૪૫ જ્ઞાતં સિંહગજાદિશબ્દમુખતઃ સાક્ષાન્નદૃષ્ટં યથા
તદ્વચ્છક્તિગ્રહમન્તરા નતુ ભવેત્ તસ્યાવબોધઃ સ્વતઃ ।।
દિષ્ટાત્ તન્મિલિતં સુદૃષ્ટમપિ સત્ તસ્માત્ તદાઽપાર્થકં
તસ્માદ્ધેતુરદૃષ્ટવસ્ત્વવગમે હસ્ત્યાદિચિત્રાદિકમ્ ૫

૨

૪૬ એવં સિદ્ધસમસ્તવસ્ત્વવગમે વાક્છબ્દશક્ત્યાત્મિકા
વેદ્યાવેદ્યતરેઽપરે પરતરે સાક્ષાત્ પ્રમાણાત્મિકા ૫
તત્સઙ્કેતગુણક્રિયાદિપરકં રેખાઙ્કચિત્રાદિકં
શબ્દાખ્યાકૃતિકં ક્રિયાખ્યવિકૃતં તન્મૌનમુદ્રાદિકમ્ ૫

૨

૪૮ ભૂગોલં પ્રથિતં ખગોલમુદિતં શારીરકં સ્વાન્તરં
સ્વાપ્રત્યક્ષવનૌઘવાદિસકલં સદ્રૂપતશ્ચિત્રિતમ્ ૫
તદ્રેખામુખતોઽખિલાકૃતિમયં તલ્લેખવિસ્તારિતં
સર્વં વસ્તુ સરૂપકં વિદુદયે સન્નામરૂપાહિતમ્ ૫

—

૪૯ સદ્ધાચાઽભ્યુદિતં પરઃ શ્રુતિમુખાન્દ્ભુલૈવ શબ્દાદિકં
સ્વાશ્રિત્ય સહૃદન્તરેઽનુકૃતિતઃ સ્તન્દ્રે ખયા મુદ્રિતમ્ ॥
તસ્યાર્થં પ્રતિ શક્તિસઙ્ગ્રહણતો વેત્તિ સ્વતોઽર્થાત્મના
હૃલ્લેખામુખતઃ સમસ્તવિષયે તસ્માલ્લિપેઃ કલ્પના ॥

~

૫૦ તદ્વાચશ્ચિરકાલસંસ્થિતિકૃતે તામ્રે શિલાયાં પરે
સદ્રૂપા લિપિરૂપતોઽનુકરણાત્ સા તાડપત્રાદિકે ॥
કૃષ્ણાચિન્હસરૂપકાઽઽકૃતિમયી રેખાદિરૂપાઽઽકૃતેઃ
સઙ્કેતાત્ પ્રતિકર્ષણાત્સુલિખિતા પત્રે તુ મષ્યાદિભિઃ ॥

~

૫૧ રેખાઙ્કાક્ષરચિત્રવર્ણલિપિતો હસ્તાદિમુદ્રાકૃતેઃ
સર્વં બિન્દુમુખેન તલ્લિપિકૃતે મૌનં ચ વાચો વિદામ્ ॥
સઙ્કેતાત્મક સઙ્ગસાધનયુતા સા ગુપ્તભાષાત્મિકા
સર્વાર્થાવગતૌ પ્રમાણવદના વાગાત્મની ખ્યાતિકા ॥

~

શ્રુતિઃ -

૫૨ વેદાર્થસ્ત્રિવિધો મતઃ શ્રુતિપરૈ ર્ભૂતાદિતસ્ત્રૈસ્ત્રિભિઃ
પ્રત્યક્ષં સદચેતનં જગદિદં સર્વં ભવેદ્ ભૌતિકમ્ ॥
દિવ્યં કેવલમેતચ્ચેતનપરં તસ્યાત્ પરોક્ષં પરમ્
આધ્યાત્મં તુ સચેતનં સુવિદિતં તચ્ચાપરોક્ષં સ્વયમ્

~

૯૩ છન્દોવાગૃષિભિઃ શ્રુતા સ્વતપસા સિદ્ધાઽનનૂચાનગા
મન્ત્ર-બ્રાહ્મણરૂપિકા શ્રુતિરિતિ પ્રાપ્તા ત્રયાદ્યાત્મિકા ।
આમ્નાયાઽનુશ્રવણાદ્ગુરોર્નિજમુખાદ્વાચ્યાઽનુવાચ્યા મતા
સાઽનૂચાનમુખાગતા શ્રુતિમુખા નિશ્ચેહ વેદાત્મિકા ।

૯૪ તસ્માત્તલ્લિખિતાદિવેદપઠનં પ્રાયો નિષિદ્ધં શ્રુતેઃ
માત્રા સસ્વરમન્ત્રકાનુવચનં નાપ્યં વિના સંશ્રુતેઃ ।
તદ્ધ્રસ્વપ્લુતદીર્ઘવર્ણવચનં માત્રાદિકાલાન્વયં
સોદાત્ત-સ્વરિતાનુદાત્તકૃતિકં હસ્ત-સ્વરાદ્યન્વયાત્ ।

૯૫ સઙ્ગીતેઽપિ સમં સ્વનાનુવચનં સ્વાન્યસ્વરાદિશ્રુતેઃ
ષડ્જાદિસ્વરવર્ણકાનુકરણં નૈવેહ શક્યં લિપેઃ ।
તન્માત્રાદિગુણાનુવાદનમપિ પ્રાયોઽત્ર ભાષાન્તરે
તદ્વિદ્યાદિષુ નાક-તદર્થવિષયે લોકેઽખિલં તત્સમાત્ ।

૯૬- તદ્વેદાદિકતન્ત્રમન્ત્રવચને સર્વાત્મના તદ્વિદો
મન્ત્રાણાં તુ ગુરૂપદેશમુખતઃ સંશ્રાવણોચ્ચારણે ।
તદ્વેદોદિતમેવ સર્વવિહિતં લોકેઽપિ સંસાધ્યતે
સર્વત્રાઽઽચરણેઽપિ શાસ્ત્રવિહિતે નિસ્સાદનુષ્ઠીયતે ।

૧૯॥ સઙ્કેતસતકમ્ ॥

૫૭ પૂર્ણેઽહન્યુદિતે વિશિષ્ટસમયે સૂર્યેન્દુયોગે નિધિઃ
પ્રાપ્યઃ શ્રીહરિમન્દિરસ્ય શિખરાદિસાપ્રતે ખાદ્વિધેઃ ॥
કેચિત્ તચ્છિખરં વિભેદ્ય સહસા ભ્રાન્તે રપાર્થં જગુઃ
દુર્દૈવાપહતેશ્ચ કેવલમદઃ શબ્દાર્થસમ્પ્રત્યયાત્ ॥

૫૮ કશ્ચિત્ સૂક્ષ્મદૃશા કૃતીચ સુકૃતી જ્ઞાત્વા રહસ્યં પરં
તચ્છાયાપ્રતિબિમ્બભૂમિશિખરં ખાત્વાઽપદિવ્યં નિધિમ્ ॥
તદ્વદ્ વેદવચઃ સુગૂઢમખિલં સત્ત્વાર્થકં સંવિદા
પ્રાપ્યં તાત્ત્વિકયૌગિકેન તપસા તદ્વસ્તુ સત્યં હૃદા ॥

૫૯ તત્સઙ્કેતવિશિષ્ટતત્ત્વવિષયજ્ઞાનાદ્યભાવે સતાં યથા
ભેદે તચ્છિખરસ્ય મોહવિકૃતે લોભે મૃષા સર્વથા ॥
લાભે પ્રસ્તુતહાનિરેવ ભવિતા લોકેઽપવાદો વૃથા
તત્સઙ્કેતકમેવ વેદહૃદયં જ્ઞાત્વેષ્ટભાક્ સ્યાત્ તથા

૬૦ લોકેઽપીહ વિશિષ્ટવસ્તુગમકં સમ્પદ્યતે સાધકં
તત્સઙ્કેતમુખપ્રમાણપરકં સત્યં ન સદ્બાધકમ્ ॥
તજ્જ્ઞ્યં તચ્ચ ગુરોર્મુખેન તપસા સાધ્યં સદ્યો યોગતઃ
તત્સઙ્કેતકૃતઃ પ્રધાનપુરુષાદ્ ભૂયોઽનુભાવોદિતમ્

૬૧- આદાવીશ્વરવાઙ્મુખેન નિયતં તચ્છબ્દસઙ્કેતિતં
સંજ્ઞારૂપગુણક્રિયાદિમુખતો વાચ્યાર્થ-સદ્વાચકમ્ ।
તદ્ધિ મન્ત્રદૃશાં મહઃ સુમનસાં પ્રાચામૃષીણાં હૃદા
બુદ્ધ્યાऽતીન્દ્રિયવસ્તુતત્ત્વકદૃશા છન્દોવચોऽનૂદિતમ્ ॥

૬૨ તત્સઙ્કેતમુખેન વૈદિકદૃશા તત્સર્વ શબ્દાર્થયોઃ
યાથાર્થ્યેન સમસ્તવસ્તુવિષયે તન્નામરૂપાત્મનોઃ
સન્ધેયં કરણત્રયેણ સકલં જ્ઞાનક્રિયાભાવનૈઃ
સત્યં તત્ત્વમદો વિમર્શનપરૈ વૈદે ચ લોકે સમૈઃ ॥

૬૩ પ્રત્યક્ષં પ્રથિતં હ્યચેતનમિદં વિશ્વં જગદ્ભૌતિકં
બ્રહ્મેશાદિપરં પ્રચેતનમદો દિવ્યં પરોક્ષં સ્વયમ્ ।
અધ્યાત્મં તુ સચેતનં સજડમિઽજીવાત્મકં સ્વાત્મકં
તત્ત્રૈક્યેન સમસ્તસત્ત્વગમકં રેખાઙ્કચિત્રાદિકમ્ ॥

૬૪ એવં કેવલતત્ત્વસત્ત્વગતૌ વાગર્થરૂપાદિકં
સઙ્કેતેન સમર્થિતં લિપિમુખાદ્રૂપાદિ સંલેખનાત્ ।
ગૂઢાર્થં તમલૌકિકં ચ સકલં તત્સત્ પુનર્લૌકિકં
પ્રત્યક્ષં ચ પરોક્ષમપ્યનુનયેત્ તેનાપરોક્ષં નિજમ્ ॥